

UCHWAŁA NR 2/RJK/22 Z DNIA 30.03.2022 r.
W SPRAWIE ZAPISU I STOSOWANIA ALTERNACJI
SAMOGŁOSKOWYCH W JĘZYKU KASZUBSKIM

Rada Języka Kaszubskiego zaleca stosowanie alternacji samogłoskowych w języku kaszubskim zgodnie z przedstawionym wzorcem:

W odmianie kaszubskiego czasownika zachowały się ślady dawnych samogłoskowych opozycji iloczynowych w formach bezokolicznika i rozkaźnika wobec form osobowych w czasie teraźniejszym i przeszłym. Opozycje te dotyczą niektórych czasowników koniugacji II (-ã, -isz / -ysz), III (-óm, -ôsz) i IV (-ém, -ész). Opozycje te są najlepiej widoczne w kaszubszczyźnie północnej, podczas gdy w kaszubszczyźnie środkowej i południowej doszło do licznych wyrównań i zlikwidowania opozycji. Warto o nich pamiętać, zachowywać je, choć trzeba przyznać, że pisarze pochodzący z Kaszub południowych lub środkowych nie stosowali ich w swych tekstach, np. Trepczyk w swym słowniku doprowadził do wyrównań w tym zakresie, choć z kolei Gołąbek w słowniku normatywnym i najnowszym słowniku ogólnokaszubskim jawi się jako zwolennik zachowania wymienionych opozycji samogłoskowych. Zagadnienie wygląda tak na wybranych przykładach:

a : ô

(gadac : gôdóm; chwałëc : chwôlã)

Ni mòżesz tak wiele gadac, ni mògå ju cë słëchac.

Nie gadôj mie ò tim, jô to ju czuł.

Òn wiele gôdô, ale mało robi.

Të le ò tim gôdôsz, chòc ò tim wszëtcë wiedzą.

Ni mùszisz tegò knôpa tak chwałëc, on to doch rozmieje zrobic.

Pòchwałë gò, to òn cë to zrobi.

Mądri starszi chwôlã swòje dzecë, czé òne są pòslëszné.

Białka chwôlëła swòjégò chłopã przed sąsadama.

e : é

(spiewac : spiéwóm, nazewac : nazéwóm)

Nasze białczy lubią wiele spiewac.

Dzeckò, nie spiewôj, bò ju móm dosc.

Nasz chùr baro piäkno spiéwò.

Jak òni sã lèchò czelë, to spiéwalë i zarò bëło lepi.

Kòzdi człowiek mùszi sã jakòs nazewac.

Nie nazewôj gò tak, kò wiész że òn tegò nie lubi.

Mój sąsòd sã nazéwò Bruno Formela.

Mëmka swòjich knópów nazéwała wedle swòji ùdbë.

ë : i / y, u

(pëtac : pitóm, szëkac : szukóm)

Ni mòżesz naszégò sąsada pëtac, kò òn nic nie czëje.

Starkò, nie pëtòjce mie ò to, bò ò tim nick nie wiém.

Szkólny pitò uczniów, dze je kòrta.

Głodny pitòł, co mòże zjesc.

Jak sã dzecë zgùbią, mëmka mùszi jich wsządze szëkac.

Szëkòj mie, a jò i tak sã nie dóm nalezc.

Dzecë szukają mëmczi.

Òn całi dzén szukòł, a i tak nie nalòzł.

a : ó

(przed m, n) (łamic : łómiã, kłaniac sã, klónióm sã)

Złami ten czij, òn je za dładzi.

To mùszi złamic, bò jinaczi nick nie zrobimë.

Òn sã bënë łómie, bò tak pò pròwdze mie rozmieje tegò zrobic.

Zli człowiek wëłómòł dwiérze naszémù sasadowi.

Kłaniòj sã najémù sąsadowi, të doch gò znajesz.

Pò pròwdze dobrim lëdzóm wòrt sã kłaniac.

Wùja sã nama klóniòł, czedë le naju widzòł.

Julis klóniò sã piäknym dzéwczätóm.

ã : ą

(kãpic : kąpiã, rzãdzëc : rządżã)

Wëkãpi to dzeckò, kò òno je czòrné.
 Wëkãpita sã, to òd razu sã lepi pòczëjeta.
 Julka sã zarò wëkãpie i pùdze spac.
 Òna sã wëkãpia i szła do swòjégò chłopa.

Ten człowiek lubi wszëtczima rzãdzëc.
 Nie rzãdzë tak mną, kò jò to rozmiëjã zrobic.
 W najich chëczach rzãdzy nënka.
 Òn nima rzãdzył i nigdë ni miół dosc.

Trzeba tu także pamiętać o alternacjach, które się pojawiają po rezygnacji z sufiksu *-ë*. Zatem *chwalë*, ale *chwól*; *kãpi*, ale *kãp*; *rzãdzë*, ale *rzãdz* (por. artykuł o alternacjach).

Zagadnienie to dość dobrze jest opisane w słowniku Ramułta (tu po haśle w bezokoliczniku podano formy w czasie teraźniejszym i przeszłym oraz w rozkazniku), a słownik ten jest w każdej kaszubskiej szkole. Warto do niego zajrzeć, by sprawdzić pojawiające się wątpliwości.